

mediawatch

---

een handleiding

Dit is een uitgave van Trefmedia, de mediawerking van het Minderhedenforum. Trefmedia streeft naar evenredige participatie en accurate beeldvorming van etnisch-culturele minderheden aan en in de mainstream media. Het Minderhedenforum komt op voor alle etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen via beleidsgericht werk.

Minderhedenforum
Vooruitgangstraat 323/4
1030 Brussel
T. 02 245.88.30
F. 02.245.58.32
[www. minderhedenforum.be/media](http://www.minderhedenforum.be/media)

Inhoud

Inleiding		
	Wat is beeldvorming?	1
	De beeldvorming van etnische minderheden in de media	
	Stereotypen	
	Mediawatch	
	Deze handleiding ...	
Geschreven pers		2
	Hoe ga je te werk	
	Checklist geschreven pers	
Audiovisuele pers (televisie)		7
	Hoe ga je te werk	
	Checklist audiovisuele pers (televisie)	
Verklarende woordenlijst en links		10

Inleiding

Wat is beeldvorming?

Beeldvorming is de voorstelling van personen, feiten en gebeurtenissen via beeld en taal maar ook de opvattingen daarover. Er is interactie tussen het fysieke niveau van de voorstelling en het abstracte niveau van de opvattingen. Bovendien speelt die interactie niet alleen tussen individuen maar ook tussen systemen en individuen en zelfs groepen. Dergelijke systemen zijn bijvoorbeeld het gezin, de school en ook de media.

Beeldvorming is dus geen spiegel van de werkelijkheid. Het is eerder een proces dat de waarneming van de werkelijkheid schept en blijvend beïnvloedt. De werkelijkheid bestaat bijgevolg louter in het hoofd van mensen als een creatie.

Dit houdt kansen in. Opvattingen zijn niet star maar veranderlijk. Maar verschuiven niet zomaar. Het is nodig dat mensen nieuwe informatie opdoen zodat ze eerdere visies gaan bijstellen. Sociologen waarschuwen voor te groot optimisme. Het is veel gemakkelijker om mensen te overtuigen van nieuwe ideeën daar waar ze er nog geen hadden. Anders gezegd: opvattingen vestigen is gemakkelijker dan bestaande opvattingen wijzigen.

De beeldvorming van etnische minderheden in de media

Media zijn belangrijke producenten van beeldvorming. Dit geldt bij uitstek voor de beeldvorming over etnische minderheden. De meeste Vlamingen komen niet rechtstreeks in contact met etnische minderheden en halen hun informatie hierover uit de media. Via de media hebben ze het gevoel dat etnische minderheden alomtegenwoordig zijn in hun mentale omgeving.

Het beeld van etnische minderheden in de media klopt niet met de werkelijkheid. Ongeveer 10% van de Vlaamse bevolking heeft elders roots. Media weerspiegelen die realiteit niet. Etnische minderheden komen dus te weinig aan bod. Komen ze wel aan bod, dan is het overwegend negatief en stereotiep.

Negatieve beeldvorming vergroot maatschappelijke ongelijkheid, discriminatie en structureel racisme. Het bemoeilijkt het leven van iedereen. We zien dat etnische groepen gaan handelen vanuit een underdog gevoel. Bij de ontvangende groepen halen angst en wantrouwen de bovenhand.

Stereotypen

De beeldvorming van etnische minderheden is verstarde wat betekent 'één en onveranderlijk'. Men spreekt over stereotypen. Stereotypen zijn menselijk. Ze zijn het resultaat van de menselijke geest die orde en categorieën gebruikt om de complexe realiteit mentaal vormt te geven en te begrijpen.

Media werken op een vergelijkbare manier. Ze informeren over diezelfde complexe werkelijkheid en moeten dus wel schema's gebruiken om het overzicht te bewaren. Daarmee doen ze de waarheid soms geweld aan. Er is niet altijd plaats voor nuance. Je bent voor of je bent tegen.

Bovendien hanteren media een nieuwslogica: ze hebben een voorliefde voor de afwijking en het conflict. Voor etnische minderheden is de uitkomst dat ze vooral vanuit hun anders zijn worden benaderd en niet vanuit hun kwaliteiten en competenties.

Mediawatch

Kan de kritische mediagebruiker hier iets aan veranderen? Toch wel. Door te reageren op wat media schrijven, zeggen en tonen. Dit kan op verschillende manieren. De lezersbrief is een eenvoudige en veel gebruikte manier. De vele online fora maken reageren nog gemakkelijker.

Deze brochure is geschreven voor iedereen die iets systematischer te werk wil gaan. Iedereen die een tijdje een rubriek, krant of programma kritisch wil volgen, kan deze brochure als leidraad gebruiken. Deze gids richt zich op de leek. Voorkennis is niet nodig.

Media gedurende een tijd kritisch volgen, duidt men ook wel aan met mediawatch. Mediawatch is geen doel op zich. Met de resultaten ervan, wordt een dialoog aangegaan met de mediamakers. Alleen op die manier kan er iets veranderen!

Deze handleiding ...

maakt twee keuzes. Ze helpt bij de analyse van berichtgeving, dus nieuws en duiding. Ontspanning, human interest en dergelijke behoren niet tot het opzet. Het voorwerp van analyse is de beeldvorming van etnisch-culturele minderheden. Na aanpassing is ze ook bruikbaar voor andere thema's.

1. Geschreven pers

Geschreven pers is de verzamelnaam voor kranten, tijdschriften en online media. Deze media bieden het voordeel men ze gemakkelijk en goedkoop kan raadplegen.

De belangrijkste nieuwsleveranciers zijn de kranten en hun online versies. Het is zinvol om systematisch te kijken naar de berichtgeving rond etnische minderheden van kranten. Dit betekent niet dat je dag in dag uit één of meerdere volledige kranten volledig moet analyseren. Maak gerust een keuze. Kijk bijvoorbeeld in één krant gedurende een maand naar de binnenlandberichtgeving en selecteer die artikels die gaan over etnisch-culturele minderheden of aanverwante thema's.

De mogelijkheden zijn legio. Je kan verschillende kranten onderling vergelijken. Je kan de berichtgeving bekijken tijdens een crisisperiode. Of de regionale pagina's van nationale kranten.

Vrouwenbladen vallen buiten het opzet van deze brochure maar ze verdienen een eervolle vermelding. Vrouwenbladen zijn de beste leerlingen van de klas als het aankomt op inclusieve beeldvorming. Zij tonen vrouwen van allochtone origine, niet omdat ze allochtoon zijn maar omdat ze ook shoppen, kinderen opvoeden, koken, vriendinnen en schoonmoeders hebben en dergelijke meer. Ook op het vlak van pluriforme beeldvorming doen de vrouwenbladen het goed. Ze besteden aandacht aan specifieke aspecten van het leven als allochtone vrouw. Zo zagen we al moderubrieken over de hoofddoek of reportages over gemengde huwelijken of meertalig opvoeden. Ook in de eindredactie, bijvoorbeeld op het vlak van de fotokeuze, zijn vrouwenbladen consequent!

Hoe ga je te werk?

Stap 1: selecteer je onderzoeksmateriaal

- Maak een keuze. Welke krant? Welke rubriek? Gedurende welke periode? Zorg ervoor dat je keuze realistisch is.
- Selecteer de artikels over etnische minderheden of aanverwante thema's zoals racisme of culturele diversiteit. Soms besteden één of meerdere alinea's aandacht aan etnisch minderheden in een algemeen artikel over pakweg onderwijs. Die artikels neem je zeker mee.
- Ook foto's zijn belangrijk!

TIP: Werk samen zodat je het werk kan verdelen. Het is ook zinvol om met verschillende mensen dezelfde artikels te bekijken. De meerwaarde van mediawatch uitgevoerd door etnische groepen is groot.

Stap 2: vul per artikel de checklist in

De checklist is een basis waarmee je aan de slag kan. Via eenvoudige vragen helpt ze je te kijken naar de teneur van het artikel, de manier waarop het over etnische groepen schrijft of de eindredactie. Je kan gerust vragen wijzigen of toevoegen. Let wel: je dient voor je hele onderzoek te werken met dezelfde checklist.

Stap 3: stap met het resultaat naar de redactie

- Mediawatch is geen doel op zich. Het heeft alleen maar zin als je met het resultaat naar de journalisten stapt.
- Maak een tekst van maximaal 1 pagina met de belangrijkste resultaten van je onderzoek. Zorg voor maximaal 3 elementen die je bij de mediamakers wil aankaarten. Bijvoorbeeld: te sensationele titels met een negatieve teneur, steeds autochtone deskundigen aan het woord, zelden of nooit een vrouw aan het woord. Ga daarover een gesprek aan.

Checklist voor geschreven pers

Algemeen

Medium:

Periode:

Geselecteerde rubriek(en):

Aantal artikels:

Per artikel

Medium:

Datum:

Titel:

Foto: ja/nee

Crisisberichtgeving: ja/nee (zo ja: welke crisis?)

Quotes: welke en van wie?

Tot welke categorie behoort het artikel:

berichtgeving

opinie

lezersbrief

achtergrond/duiding

reportage

column

editoriaal

andere:

Tot welke rubriek behoort het artikel: (enkel van toepassing als je verschillende rubrieken selecteert)

politiek

sociaal-economisch nieuws

binnenland algemeen

buitenland

sport

cultuur

andere:

Redacteur (indien bekend):

Wat is het thema van het artikel:

Analyse van het artikel

a) de woordvoerder(s):

Indien iemand van etnische origine geciteerd wordt/ het woord voert in het artikel, wat is de rol van die persoon:

beroepsdeskundige

ervaringsdeskundige

leek

vox populi

andere

Wat is het geslacht van de persoon die spreekt?

M

V

Noot: indien er verschillende sprekers zijn, vul je dit aan voor alle sprekers

b) Rol van etnische groepen in het artikel

Welke functie hebben etnische groepen in dit artikel?

passief: het gaat over hen

passief: het gaat over hen maar ze komen ook zelf aan het woord

actief: zij zijn de verspreider van het nieuws

Zijn er stereotiepe associaties:

- O slachtoffer
- O dader crimineel feit
- O hulpbehoevend
- O achterstand
- O religie
- O fundamentalisme
- O vrouw = onderdrukt
- O andere

Woordkeuze: welke woorden worden gebruikt om etnische groepen / individuen te duiden:

Komen de etnische minderheden in groep of als individu aan bod?

- O groep
- O individu

Wat is de omkadering?

- O integratie in de 'ontvangende' maatschappij
- O privé
- O professioneel
- O andere

c) Teneur van de tekst

Wat is de teneur van de tekst?

- O De tekst heeft een grote openheid voor en erkennen van verschil. Er is sprake van een rijke dialoog.
- O De tekst accentueert verschil in de zin van conflict, polemiek, van strijd van betekenissen. Normen en macht staan centraal.
- O De tekst probeert verschillen op te lossen, er bovenuit te komen.
- O De tekst focust op gemeenschappelijkheid en solidariteit.
- O De tekst benadrukt consensus waardoor verschil naar de achtergrond verdwijnt of onderdrukt wordt.

Zitten er in de tekst impliciete waardeoordelen?

Waardeoordelen zijn oordelen over wat goed of wenselijk is. Die zijn soms expliciet aanwezig bijvoorbeeld bij een opmerking over een goed geïntegreerde allochtoon. Meestal zitten dergelijke oordelen verscholen in het woordgebruik of in de combinatie van woorden. Zo impliceert de opmerking dat Vlaamse televisie allochtonen helpt om Nederlands te leren dat ze geen of onvoldoende Nederlands kennen en dat ze moeten geholpen worden om het te leren.

Analyse van de eindredactie:

Heeft de titel een positieve/neutrale/negatieve bijklank?

Indien er etnische groepen op de foto staan afgebeeld: heeft de foto een positieve/neutrale/negatieve bijklank?

Zijn de quotes van personen van etnische origine? Heeft de keuze van de quotes een positieve/neutrale/negatieve teneur?

2. Audiovisuele media (televisie)

Mediawatch toegepast op audiovisuele media is lastiger. Je kan er niet omheen dat je het programma van je keus moet opslaan. DVD of de harde schijf van de PC zijn daarvoor het meest geschikt. Dat vergt meer inspanning dan dagelijks wat krantenartikels uitknippen. Het komt het duurder uit. Bovendien heb je tekst én beeld. De analyse zelf wordt dus complexer.

Maar het loont de moeite. Televisie heeft immers meer impact dan de geschreven pers. Bovendien is televisie nog minder geschikt voor nuance. Het moet snel, kort, hapklaar. Voor complexe onderwerpen, zoals het multiculturalisme, is dat geen zege. Reden te meer dus om de berichtgeving op televisie onder de loep te nemen.

Hoe ga je te werk?

De 3 stappen zijn dezelfde. Beslis eerst welk programma je wil analyseren en gedurende welke periode. Samenwerken van allochtonen en autochtonen strekt tot aanbeveling! Vul per programma een checklist in. Vat je belangrijkste resultaten samen op ongeveer één pagina. Ga daarmee het gesprek aan met de programmamakers zodat er iets verandert.

Checklist voor televisie

Algemeen

Zender/net:

Programma:

Periode:

Totaal aantal bekeken programma's:

Per programma

Naam:

Datum en tijdstip van uitzending:

Analyse van het programma

a) Onderwerp van het programma

Hoeveel % van het programma is gewijd aan etnische minderheden?

Komen etnische minderheden aan bod rond een thema

dat verband houdt met etnische minderheden

dat geen verband houdt met etnische minderheden

Hebben etnische minderheden zelf dit bericht gelanceerd?

ja

nee

Het thema dat VERBAND houdt met etnische minderheden is:

integratie

racisme

religie

terreur in het buitenland

islam

discriminatie

andere:

Het thema dat GEEN VERBAND houdt met etnische minderheden is:

sport

cultuur

politiek en maatschappij

onderwijs

tewerkstelling

human interest

economie

andere :

Hoe zichtbaar zijn etnische minderheden in het bericht?

- De etnische minderheden zijn bijzaak in het bericht
- Het gaat expliciet over etnische minderheden
- Ze worden aan het woord gelaten
- Ze namen zelf initiatief voor het bericht

De connotatie van het thema is

- negatief (een probleem of conflict)
- positief
- neutraal

Bij een algemeen probleem, beschouwt het programma

- etnische minderheden als oorzaak
- etnische minderheden als slachtoffer
- dat etnische minderheden net als iedereen geconfronteerd worden met dit probleem

Bij een onderwerp gerelateerd aan etnische minderheden, zegt het programma:

- Etnische minderheden zijn (mede) de oorzaak van het probleem
- Sommige individuen van de etnische minderheden veroorzaken dit probleem
- Etnische minderheden zijn slachtoffer van het probleem
- Etnische minderheden leveren zelf een oplossing voor het probleem
- Etnische minderheden staan een oplossing van het probleem in de weg
- Etnische minderheden hebben dit probleem net als de autochtonen
- Etnische minderheden hebben dit probleem maar de autochtonen niet

Bij een onderwerp over typische allochtone probleemdoossiers, zegt het programma:

- Dit is een probleem van dé allochtone gemeenschap.
- Allochtonen zijn de oorzaak.
- Het ligt aan de cultuur.
- Het heeft sociaal-economische oorzaken.
- Het ligt aan de manier waarop de samenleving georganiseerd is.
- Ook de allochtonen zelf zijn er slachtoffer van.
- Het probleem komt ook voor in de autochtone groepen.

Het onderwerp is criminaliteit. Het programma brengt:

- allochtone daders/slachtoffers
- autochtone en allochtone daders/slachtoffers
- autochtone daders/slachtoffers
- de origine van de daders/slachtoffers komt niet aan bod

Het onderwerp is discriminatie van / racisme jegens etnische groepen. De oorzaak is:

- het gedrag van allochtonen (die het uitlokken)
- het gedrag van slechte individuen
- het samenleven met allochtonen
- het samenleven van verschillende culturen
- de manier waarop de maatschappij is georganiseerd

b) Woordvoerder(s)

Komen allochtonen zelf aan het woord?

- ja
- nee

INDIEN allochtonen in beeld komen, zijn de volgende vragen relevant.

Allochtonen komen in beeld maar niet aan het woord.

- ja
- nee

De allochtoon in beeld is

- man
- vrouw

De allochtoon in beeld is

- O individu
- O deel van een groep

De allochtonen die aan bod komen, doen dat in verband met
 O een typisch allochtoon gerelateerd onderwerp:
 O een atypisch allochtoon gerelateerd onderwerp:

De allochtoon / allochtonen die in beeld komen, vertolken
 O een gematigd standpunt
 O een extreem standpunt

De gesprekspartners zijn
 O autochtone tegenstanders/ medestanders
 O allochtone tegenstanders/ medestanders
 O nog een andere combinatie namelijk:

Welke woorden kiest men om de allochtoon / allochtonen te duiden:

Wat was de hoofdboodschap van het bericht/programma, samengevat in 1 zin:

c) Omkadering
Wat is de omkadering?
 O multiculturele setting
 O professionele setting
 O persoonlijke setting
 O andere:

Muziekkeus:
 O uitheems
 O inheems
 O andere:

Zitten er in het programma(onderdeel) over etnische groepen, impliciete waardeoordelen?

Verklarende woordenlijst en links

Column: Vaste rubriek waarin een opiniemaker op regelmatige basis een eigen visie uiteenzet. Doorgaans licht ironisch.

Crisisberichtgeving: Berichtgeving rond een tijdelijke crisis zoals bijvoorbeeld de rel rond de Mohammed cartoons.

Editoriaal: Regelmatig verschijnend opiniestuk hoofdredacteur.

Quote: Synoniem voor citaat, een extract uit een interview met een persoon. Dikwijls wordt een quote gebruikt als tussentitel om de aandacht te trekken van de lezer.

www.minderhedenforum.be

www.trefmedia.be

www.vmc.be

www.kifkif.be

www.vrt.be

www.getbasic.be

www.diversiteit.be